

GLEDALIŠČE

JAROSŁAW IWASZKIEWICZ, POLETJE V NOHANTU

Iwazskiewiczovo *Poletje v Nohantu*¹ je biografija umetnika na odru, zajeta iz najbolj ustvarjalnih let Chopinovega življenja, ki so potekala na dednem posestvu njegove prijateljice George Sandove v francoski vasi Nohantu. Umetnikov življenjepis na odru pa je gotovo eden izmed najbolj kočljivih predmetov dramatike in skoro vedno tvegan poskus. Ni sicer posebno težko, postaviti na oder svet, v katerem je neki umetnik živel, se pravi, njegovo nrapopisno okolje, predstavljeno z galerijo bolj ali manj znamenitih, občinstvu iz kulturne zgodovine znanih umetnikovih sodobnikov, toda neprimerno teže in v idealni obliki skoro neizvršljivo je, na odru podati notranjo dramo umetnikovega življenja, to, kar nas v prvi vrsti na njem zanima, njegovo vedno s krvjo odkupljeno pot do lastne vizije sveta, v katerega je vrojen. Ta bistvena stran umetnikovega življenja je na odru tako rekoč neprikazljiva, ker je ta notranja dramatika, da se izrazimo v gledališkem jeziku, stvar tihih, mučnih monologov, ne pa dialogov. In tako je od motiva umetnik in svet na odru navadno ostvarljiv samo svet, vsakdanji trivialni svet, v njem je pokazan tudi umetnik v vsem svojem negližeju, s svojimi splošno človeškimi in vrhu tega še bohemskimi slabostmi, kot bizaren in obžalovanja vreden ekscentrik, nad katerim se občinstvo bolj zabava, kot pa da bi ga občudovalo ali sočustvovalo z njim.

Nemara je še najbolj znosna, vsekakor pa najbolj zabavna odrska podoba umetnika in sveta tista, ki jo poznamo, da sežemo po domači primerjavi, v Kranjskih komedijantih, to se pravi vaudevillsko prikazana slika kulturnega delavca in njegove družbe, zabavno poučna kulturnozgodovinska ura v gledališču.

Tudi poletje v Nohantu, ki se prične vaudevillsko in konča melodramsko, je kulturnozgodovinska ura na odru z očitnim namenom, z odra popularizirati poljskega narodnega genija Chopina. Poljski nacionalni moment je v tej komediji močno poudarjen že v načinu, kako je zastavil Iwazskiewicz konflikt med glavnima osebama te komedije, Chopinom in njegovo prijateljico George Sandovo, namreč kot konflikt med talentom in genijem, torej med srednjo in absolutno umetniško nadarjenostjo. Razlagati dolgoletno, toda že od vsega početka za obe strani mučno in labilno ljubezensko razmerje z večjo ali manjšo umetniško inteligenco in močjo pa ni prepričljivo; tako tolmačenje iz nacionalne nečimrnosti poenostavlja to vseskoz intimno, erotično dialektiko ljubezenskega razmerja med obema umetnikoma. Saj tu ne gre, kakor meni Iwazskiewicz, za neko rivalstvo v umetnosti, marveč za primer preokrenjene spolne tipike v ljubezenskih odnosih, ki ga je svetu pokazal Strindberg, gre za stremljenje čutno močne, spolno izkušene in moško inteligentne ženske, izvajati varušvo nad svojim bolj žensko čustvenim ljubimcem na eni strani in za nenehne poskuse tega umetnika

¹ Komedija v treh dejanjih. Jubilejna predstava ljubljanske Drame ob 50-letnici umetniškega dela Maksa Furijana. Režija: dr. Bratko Kreft, scena: ing. arh. Ernest Franz.

Ijubimca, izviti se iz tega varuštvā. Te karakteristike ljubezenskega razmerja med Chopinom in George Sandovo pa ni niti v Iwazskiewiczzevi komediji niti v njegovem popularnem življenjepisu o Chopinu (SKZ, Mojstri in vzorniki 12, 1949), v obeh primerih je Chopin poljski nacionalni genij, ki ga George Sandova s svojo manjšo inteligenco ne more razumeti.

Drame, ki obnavljajo kulturno zgodovino in to v lepoumnih salonih, so v bistvu konverzacijske igre in je njih glavna skrb posvečena razgovornemu dialogu. Iwazskiewiczzev dialog je sicer gladek, toda za »talentirano George Sandovo in genialnega Chopina« ni niti pretirano duhovito niti poantiran, suče se precej lagodno okoli dovolj trivialnih družinskih razprtij in ljubezenskih flirtov, v katere so zapleteni prebivalci, gosti in gostači hiše v Nohantu. Usodno za ta dialog je tudi to, da je glavni junak Chopin skozi dve dejanji obsojen na molčečno ustvarjanje ob svojem klavirju in da spregovori šele v tretjem, zadnjem aktu. Edino duhovito, ironično poantirano besedilo govori v tej komediji Solange, ki je tudi psihološko najbolj izdelan lik.

Avtorju Kranjskih komedijantov ni bilo težko, dostojno, to se pravi salonsko reprezentativno, uprizoriti poljsko inačico kulturnozgodovinske ure na odru. Pri tem dovolj uspešnem delu mu je izdatno pomagal scenograf Ernest Franz s svojo estetsko dopadljivo in funkcionalno domiselno sceno.

Chopina je igral Maks Furijan. Ne bi si upali trditi, da je ta vloga, ki ni niti karakter niti šarža, najbolj posrečeno izbrana za jubilejno predstavo našega z mimično fantazijo bogato nadarjenega karakternega igralca. Vrhu tega je bil Chopin vzlic svoji umetniški razdražljivosti v bistvu mehak značaj. Maks Furijan pa je specialist za rezke, ostre figure. Psihološka preizkušnja Chopina kot dramskega lika je v tej komediji njegov dolgi razgovor, scēne à faire, z George Sandovo: njegovo nenadno slovo od prijateljice po desetletnem razmerju. V tem prizoru je Chopin karakteriziran na več načinov: z glasbeno obsedenostjo, poljskim nacionalizmom, slabo zatajevanim sramom zaradi svojega dolgoletnega razmerja, zadevo s kurjim bedrom in kočijo in svojim razmerjem z mladoletno služkinjo Madeleine. Prva vzgiba sta izven erotičnega področja, tretji, ki je najbolj značilen za to ljubezensko razmerje, je samo bežno nakazan, ostali pa so trivialni in Chopinov lik bolj temne, kot pa pridvigajo. M. Furijan je igral Chopina z glasbeno obsedenostjo, z nervoznostjo in razdražljivostjo umetnika in jetičnika in tako je izrazil skoraj vse, kar se da izvabiti iz te za oder ne posebno hvaležno napisane vloge.

Ansambel ljubljanskega SNG v današnjem sestavu nima George Sandove, na kar bi moral režiser pomisliti, predno je predlagal delo za repertoar. George Sand je primerek ekscentrične ženske umetnice, moške po svoji volji in inteligenci, ženske po svoji muhavi spremenljivosti, ki svojo močno in zrelo čutnost in vseskozi avtoritativno inteligenco odeva v materinsko varuštvō nad svojimi ljubimci. Umetnica Mira Danilova je po svojem igralskem značaju premehka za to intelektualno možačo, materinsko varuštvō, s katerim je označila George Sandovo, pa je samo ena poteza tega psihološko zelo zapletenega ženskega značaja.

V središču zanimanja vsega večera je bila Duša Počkajeva kot Solange. Po dolgi, občinstvu nerazumljivi nezaposlenosti v SNG je Duša Počkajeva pokazala, da se je razvila v odlično karakterno igralko komedijske zvrsti.

Ob vsakem nastopu opažen je bil Lojze Rozman kot malopridni, ostro karakterizirani Maurice, enako Polde Bibič kot poljski sluga Jan in Majda Potokarjeva kot samodopadljiva služkinja spogledljivka.

Wodzińskega je igral Stane Potokar, Avgusto Draga Ahačičeva, Fernanda Janez Rohaček, Clésingerja France Presetnik, gospodično Rosières Mileva Ukmarjeva in slikarja Rousseauja Danilo Benedičič.

Vladimir Kralj

ZAPISKI

KNJIGA O KNJIGI

Tak je naslov obsežnega dela, ki ga je napisal Zvonimir Kulundžić,¹ izdala pa lani zagrebška založba NIP (Novinarsko izdavaško poduzeće). Gre za enciklopedično delo, prvo tako obsežno v jugoslovanski znanosti o tem predmetu, popularno in zelo živahno pisano, pa je prav, da ga tudi slovenska publicistika vsaj površno in na kratko omeni.

Avtor je delo z istim naslovom izdal že 1951. leta, toda že tam je v uvodu omenil, da z delom ni zadovoljen. Sedanja knjiga pomeni drugo, temeljito predelano in razširjeno izdajo. Če povem, da je prva izdaja imela manj kot 400 strani in 187 slik, druga pa ima 868 strani in 439 slik, je razširitev očitna. Medtem ko je pisec prvotno nameraval celotno gradivo o knjigi zgostiti v dva zvezka (drugi sploh ni izšel), je pozneje obsežno gradivo tako naraslo, da ga je Kulundžić razdelil v tri zvezke. Prvi, ki ima naslov »Historija pisama« (Zgodovina pisav), je izšel sredi lanskega leta. Drugi, ki se bo imenoval »Zgodovina in tehnologija knjige«, bo obsegal, kot pravi avtor v uvodu, »historiat skriptorija in pisarske veščine sploh, zgodovino in tehnologijo gradiva in inštrumentov za pisanje, pa zgodovino in tehnologijo rokopisne in tiskane knjige vseh narodov in vseh časov«, medtem ko bo v tretjem (naslovljen bo »Estetika knjige«) razpravljal o knjigi kot estetskem fenomenu. Dodana mu bo še zgodovina knjižnic, gradivo o restavriranju in hranjenju knjig, pisec pa ima namen spregovoriti tudi o bibliografiji in bibliofiliji in podobnih vprašanjih. Drugi zvezek je po večini že pripravljen za tisk. Celotno delo bo obsegalo nekako 2500 strani in približno 1500 slik.

O čem govori Kulundžičeva »Zgodovina pisav«? Za uvodom v drugo izdajo je uvrščen poseben uvod, v katerem pisec razpravlja o pisavi kot najpomembnejši pridobitvi civilizacije in kulture, o bistvu pisave, o pisavi kot grafični predočitvi jezika, o tem, da imajo vse pisave skupen izvor, pa še o negativnih vplivih pisave na spomin in nazadnje o pisavah bodočnosti.

¹ Avtor se je rodil 16. januarja 1911 v Osijeku, se že pred zadnjo vojsko udejstvoval kot kritik in esejist, tiskal odlomke romana »Ljerkino življenje« in dramo »Atentat« in napisal 17 portretnih študij o novejših hrvatskih in srbskih slikarjih, ki jih namerava sedaj tiskati v posebni knjigi. Pred petimi leti je v Zagrebu dvignil veliko prahu s knjigo »Razgovor neugodni naroda književnog«. Po zadnji vojski živi stalno v Zagrebu.